

הרב חיים סלומון, ישיבת מרכז הרב

סגולתה של תורה ולימודה

פתיחה

בהתבוננותנו בתורה פוגשים אנו מדרגות שונות זו לפנים מזו - תורה שבכתב, תורה שבעל פה, נגלה ונסתר, ומדרגות שונות בהעמקת התורה - הן בחלקיה הגלויים של תורה [מבקיאות לעומק העיון,¹ דרש, רמז ועוד] והן בסתרי התורה ורזיה,² ישנן מדרגות לפנים ממדרגות בלימוד התורה הבנתה והפנמתה.

יחד עם זאת, יודעים אנו ששורשה של תורה למעלה מיכולתנו להשיגו ולעמוד עליו, ובכל זאת בלימוד תורתנו אנו נפגשים ומתפעלים גם ממדרגתה העליונה של התורה שאינה מוגבלת בגבולות יכולת ההשגה של האדם. במאמר זה נרצה להתבונן מעט במאמרי חז"ל, במה שהורשינו להבין ממצייאות תורת ה' בשורשה והשפעתה על תלמוד תורתנו בפועל.

א. שורש השרשים - החכמה האלוקית

רש"י בתחילת פירושו לתורה, מביא את דברי חז"ל:

בראשית ברא - אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו ז"ל בשביל התורה שנקראת (משלי ח כב) ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה ב ג) ראשית תבואתו.

ואף שהדברים עמוקים וסתומים כמו שכתב הרמב"ן שם, ננסה לבארם מדברי רבותינו, במה שאנו יכולים לקחת מאורם אל האופן בו אנו חיים בעולם הזה ובלימוד תורתנו בפרט.

המהר"ל בספר נצח ישראל מביא שאלה פילוסופית עמוקה, כיצד יתכן שהשי"ת ברא את העולם, שהרי הוא יתברך אחד, וכיצד מהאחד יוצא הריבוי:

1. על אורות הקודש ח"א, חכמת הקודש נז.

2. על לדוגמה בדברי הרב, אוה"ק ח"א חכמת הקודש קא.

וכבר הסכימו על זה איזה חוקרים בחכמתם כי מן דבר שהוא אחד, לא יבוא רק אחד. כי הרבוי, אשר יש בו דברים מחולקים, איך יושפע זה, מדבר שהוא אחד, דברים שהם מתחלפים. כמו שאי אפשר שיושפע מן האש דבר שהוא חלופו, רק האש פועל חמימות, והמים פועלים קרירות, ולא תמצא שיהיה דבר אחד פועל שני דברים מתחלפים, כך אי אפשר שיבואו דברים מתחלפים מן אשר הוא אחד.

ולכאורה שאלה זו נראית משונה, שהרי אפילו האדם יכול ברצונו לעשות דברים שונים ומחולפים, וכי הנגר הבונה שולחן צריך להדמות לשולחן שהוא בונה? מדוע אם כן המהר"ל מקבל את הנחת הפילוסופים שמהאחד לא יבוא הרבוי.

נראה לבאר, שהמהר"ל ועוד מגדולי ישראל³ התייחסו בכל הרצינות לשאלה זו, משום שבשאלה זו מונחת הנחה אמיתית מיסודי האמונה: כלל מציאות העולם אינה מציאות חיצונית אליו ית', שנוכל לומר שאינו יחס בינה ובין שורש וכמו הנגר הבונה שולחן וכד', שהוא רק סיבה לחיבור של עצים חיצוניים אליו. אך השי"ת הוא סיבה לכל מציאות העולמות, וכל מציאותם לגלות את יחודו ית' בהם, ואם כן איך יתכן שאנו פוגשים בעולם דברים שונים ואף מנוגדים זה לזה בריבוי גדול של תכונות שונות, טוב ורע וכו', כאשר הוא ית' אחד טוב ומיטיב, וכל מציאות העולם היא גילוי של השי"ת, וכמו שהעיד בתורה "וידעת היום והשבות אל לבבך שכי ה' הוא האלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד"⁴.

את יסוד הנחה זו, ביאר המהר"ל (נתיב התורה פרק א), באו חז"ל ללמדנו בדבריהם "בעשרה מאמרות נברא העולם":

אבל הפירוש הוא, כי **מספר עשרה מורה על דבר שיש בו רבוי והוא כלל אחד מקושר** כי כך הם עשרה, כי עד ט' מספר הפרטי שכל אחד מחולק לעצמו, אבל עשרה הוא מספר כללי שהכל הוא אחד מקושר. ולכך היו"ד מורה על מספר עשרה, כי **היו"ד היא קטנה עד שאין לחלוק היו"ד לשנים לקטנותה** שהיא כמו נקודה אחת, ומורה לך כי עשרה הם מסודרים יחד עד שהם כמו דבר אחד... ולכך אמרו בעשרה מאמרות נברא העולם וכו', כלומר כי מה שהעולם נברא ביו"ד מאמרות ולא נברא במאמר אחד, כי אם נברא במאמר אחד לא היה מורה זה על סדר אחד מקושר יחד, כי מה שהיה נברא במאמר אחד כל הנבראים המחולקים, היה זה מפני

3. עי' לדוגמה ספר האמונה הרמה לראב"ד, מאמר ב עיקר ד.

4. עי' אורות הקודש ח"ב, האחדות הכוללת ד-ו.

כי כתיב (ירמיה כ"ג) הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע מה פטיש מתחלק לכמה ניצוצות כך דבר ה' מתחלק לכמה חלקים, ובענין זה היה נברא העולם, ואם לא כך איך היה כל העולם שבו דברים מחולקים נברא במאמר אחד, ואם כן היה העולם מחולק כל דבר לעצמו, ועתה שנברא ביו"ד מאמרות אשר מספר עשרה מורה שהעולם הוא אחד מסודר ומקושר יחד.

דהיינו, האות י' רומזת לשורש נשגב, גילוי יחודו ית' בחכמה האלוקית שלמעלה מהשגתנו (כפי שיתבאר בע"ה), והיא מתפרטת לכל עשר המאמרות, שעל ידם אנו פוגשים את אחדותו יתברך. אחדות זו מתגלה אלינו בעולם, כאשר אנו רואים את השפעתה של התורה והשגחת ה' שמנהיג את העולם כולו לתכליתו.⁵ לכן, בריאת העולם באה ללמדנו שאכן העולם כולו הוא אחדות מופלאה שמגלה את שורשה ביחוד השי"ת.

לכן, המהר"ל מקבל את השאלה של הפילוסופים כשאלה אמיתית ומהותית, כיצד יתכן שהשי"ת ברא בעולם ריבוי, כאשר באמת מציאות העולם באה לגלות ולהודיע את יחודו ית'.

עונה על כך המהר"ל:

אך אנחנו המאמינים בתורת משה, אנו אומרים כי הוא יתברך ברא הכל. והקושיא איך יבוא הרבוי מן האחד הפשוט, אנו אומרים **כי מן השם יתברך אשר הוא אחד [נשפע ממנו דבר אחד], והוא ראשית הבריאה. ואחר כך הושפע עוד על הראשית.** וחילוק גדול יש, כי כאשר הראשית כבר נמצא, אז יושפע על זה עוד. שאילו הושפע מאיתו שני דברים כל אחד בפני עצמו, היה קשה איך יושפע מן האחד שני דברים מחולקים. אבל יושפע ממנו דבר אחד, והוא ראשית הבריאה, ואחר כך הושפע על הראשית. **והרי חלוף ורבוי הנמצאים הם מצד המקבל.** כי אף כי מן האחד לא יושפע רק אחד, מכל מקום כאשר נמצא האחד אשר הוא אחד, אז מצד המקבל אשר הוא נמצא עתה שייך תוספת, כאשר המקבל ראוי אל מה שיתוסף עליו, ולכן הכל הוא מצד המקבל.

וזה כי הנברא מצד שהוא עלול, הוא חסר, וצריך השלמה. כי האדם נברא וצריך אליו השלמה, היא האשה. ודבר זה אי אפשר שיהיה נברא השלמתו עמו, ולא יהיה

5. עי עולת ראייה ח"א עמ' כה (במהדורה הישנה, בביאור ה'לשם יחוד' של הנחת התפילין, ד"ה שיש בהם יחודו), אורות הקודש ח"ב עמ' שצג, תג.

חסר, אם כן היה העלול שלם בעצמו, ודבר זה אי אפשר. רק שנברא חסר, והושלם על ידי דבר שהוא עזר, כי הוא חסר בעצמו כמו שראוי אל העלול...

דהיינו, השי"ת ברא דבר אחד, מציאות נשגבה ואחדותית, ללא סוף וגבול, שרצה השי"ת להתגלות על ידה. וכל המציאות שאנו פוגשים בעולם, הן בעולם הרוחני והן בעולם הגשמי, הרי היא שפע שהשפיע השי"ת לגלות ולברר על ידו את אותה מציאות נשגבה. על גבי הבנה זו מבאר המהר"ל (גבורות ה' פרק ס) שאדרבא, הריבוי אותו אנו פוגשים במציאות העולם מגלה את השורש האחד, שמאתו ית' מגיעים הדברים המחולפים להוליך את העולם לגילוי הבריאה היסודית, להוליך את העולם לתכליתו לגילוי רצון ה' בתורה ובישראל. ולכן נצטוונו באכילת הפסח על מצות ומרורים לומר שייחודו ית' מתגלה בשעבוד כמו בחירות, והשעבוד בא לצורך החירות.

מבאר המהר"ל (וכן הרמב"ן בפירושו לתורה שם), שזאת היא כוונת חז"ל במה שאמרו "בראשית" - החכמה העליונה האלוקית, עליה אמרו חז"ל "בראשית" - בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית". החכמה האלוקית היא שורש השרשים של ישראל ושל התורה שורש אחדותי שהוא עצם מה שברא השי"ת, וכל יתר ההתפרטות וההשתלשלות נובעים ממנו ומגלים אותו.⁶

ב. אורייתא מחכמתא נפקת

מבאר השל"ה הקדוש (תולדות אדם אות פה) שעל שורש זה רמזו חז"ל בבראשית רבה:

דאמר ר"ש בן לקיש שני אלפים שנה קדמה לתורה לברייתו של עולם, הה"ד (משלי ח) ואהיה אצלו אמון וגו' ויומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים, דכתיב כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול הוי הזאת ידעת מני עד וגו'.

החכמה האלוקית קדמה בשתי מדרגות להופעת הנהגת ה' בעולם הזה, והיא שורש לתורה ולנשמות ישראל שנאצלו ממנה.

משורש עליון זה נובעת התורה, וכמו שמביא מרן הרב זצ"ל (אורות הקודש ח"ב, הקודש הכללי, א) בשם הזוה"ק (משפטים קכא ע"א) על הפסוק "והחכמה מאין תמצא" (איוב כה, יב) - "אורייתא מחכמתא נפקת", וכן הוא במדרש רבה (בראשית יז, ה):

6. כל זה נתבאר גם בנפש החיים ש"ד פרקים ט - י, עיי"ש.

רבי חנינא בר יצחק אמר: ג' נובלות הן, נובלת מיתה, שינה, נובלת נבואה, חלום, נובלת העולם הבא, שבת, רבי אבין מוסיף עוד תרתין, נובלת אורה של מעלה, גלגל חמה, **נובלת חכמה של מעלה, תורה** ("כי התורה שלמטה נאצלה מהחכמה שלמעלה" - עץ יוסף שם).

אף כאשר התורה משתלשלת אלינו במתן תורה, ע"י סדרי התורה שבכתב ושבע"פ, שמגבילים כביכול את האור באופן שאנו יכולים לפגוש, להתמלא, להיות מוארים ממנו ולסדר את חיינו ע"פ רצון ה' המתפרט עד לפרטי פרטיה של תורת אמת - כל פרטיה של תורה מבטאים את שורשה, את החכמה העליונה שלמעלה מכל גבול.

כך ביאר הרב (עין אי"ה שבת יב, ג) את דברי ר' יוחנן "אנכי נוטריקון אנא נפשי כתבית יהבית" - גם כאשר התורה יורדת כביכול להתפרט בכתב ואותיות, ע"מ שנוכל ללומדה ולהבינה אנו נפגשים ע"י האותיות עם ההופעה האלוקית במידתו המחיה את הכל "אני בעצמי כתבתי ונתתי":

והכל מאוחד בעצם האחדות העליונה, שהוא האור המבהיק מהדיבור הראשון הכולל את הכל בעוצם יחודו.⁷

ג. אופן ביטוי מדרגותיה של תורה בנתינתה

כל הדברים בדיבור אחד

בזה נוהג לבאר מו"ר הרב יהושע מגנס שליט"א את דברי המדרש (מכילתא פרשת יתרו):

"כל הדברים" - בדבור אחד נאמרו, מה שאי אפשר לבשר ודם לומר כך, שנאמר "וידבר אלהים וגו'". אם כן מה תלמוד לומר "אנכי" (שם פסוק ב) ו"לא יהיה לך" (שם פסוק ג), שאמר הקדוש ברוך הוא עשרת הדברות, ופרשן דבור ודבור בפני עצמו.

ולכאורה דברי המדרש טעונים ביאור: מה התועלת לומר את כל עשרת הדברים בבת אחת כאשר אין האדם יכול לשומעם באופן זה, ונצרך לחזור ולפורטם אחד אחד. מבאר מו"ר שבאמירה של הדברים בדיבור אחד ניתן לישראל הקישור לעצמותה של תורה, במדרגתה הסגולית שהיא שורש כל המציאות, מצד זה התורה היא אחדות שלימה אחת. אמנם, אח"כ יש צורך גם לפורטן אחד אחד, כדי שנוכל גם ללמוד את התורה, לדעת אותה

7. עיי"ש בהרחבה.

וליישמה באופן מעשי.⁸ זהו גודלה של תורה, שדוקא מתוך האחדות הנצחית והאין סופית שלה בשורשה העליון, יורדת ומתפרטת עד לפרטי הפרטים של המעשה, ובלימודנו את פרטיה אנו נפגשים עם אותו גודל עליון.⁹

כפה עליהם הר כגיגית

מקום נוסף במתן תורה בו ניתן לפגוש את היחס בין הצד הסגולי לצד המעשי של התורה הם דברי הגמ' (שבת פח ע"ב):

"ויתיצבו בתחתית ההר" (שמות יט, יז), אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא: אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחשוורוש. דכתיב קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר.

וכבר שאלו התוס' (ד"ה כפה), מדוע יש צורך לכפות את עם ישראל על קבלת התורה, הרי הם רצו בקבלת התורה ואמרו "נעשה ונשמע"? וביאר המהר"ל¹⁰ שהתורה ניתנה בכפיה מפני שכך היא עצמותה של תורה - התורה מוכרחת לעולם ולישראל, היא עצם חיינו ואיננה יכולה להיות תלויה בבחירה שלנו.

אמנם, מיד אומרת הגמרא שישנו בכך חסרון: "מכאן מודעא רבא לאורייתא" - סוף סוף קבלת התורה לא היתה תלויה ברצוננו, ואיך יתכן שכל קיום התורה שלנו יהיה רק מתוך הכרח ולא ע"י רצון, הרי עיקר מעלתו של האדם היא בבחירתו ורצונו?¹¹

אלא הביאור הוא, שאף שמצידנו נראית שלילת הרצון כחסרון, תורת ה' ניתנה לנו כפי מה שהיא מצד השי"ת, מצדו יתברך התורה מוכרחת לנו, היא עצם חיינו, והשורש העליון של נשמותינו כלול בה. לכן, כדי לגלות את ערכה של תורה מצד סגולתה הפנימית אנו

8. על תפארת ישראל פרק לד שכך מבואר שם.

9. אורות התורה פרק ג, עיי"ש בהרחבה.

10. הקדמה לאור חדש, תפארת ישראל לב, וכע"ז בעין איה שם, עיי"ש.

11. על בהרחבה אה"ק ח"ג עמ' לט-פב.

מוכרחים לקבל את התורה באונס. אלא שעל גבי האונס, חזר והתגלה בימי הפורים הרצון שלנו להיות מוכרחים לרצון ה', וע"ע בהערה.¹²

ד. אספקלריא המאירה ושאינה מאירה

הגמרא ביבמות (מט ע"ב) מתארת את הריגתו של ישעיה הנביא ע"י מנשה המלך:

אמר רבא: מידן דייניה וקטליה, אמר ליה, משה רבך אמר: כי לא יראני האדם וחי, ואת אמרת: ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא... מכל מקום קשו קראי אהדדי! ואראה את ה' - כדתניא: כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה, משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה.

מבואר בגמרא שיש שתי מדרגות במראה הנבואה. ומבאר הרמב"ם (שמונה פרקים פרק ז) שאספקלריא המאירה היא תכלית ההשגה שיכול האדם להשיג כל עוד יש לו שכל אנושי שאינו נבדל. דהיינו, אפילו משה רבינו אינו יכול להשיג את התורה כמו שהיא בשרש שרשה העליון כנ"ל, שהרי החכמה האלוקית עצמה אינה נתונה כלל בגבול, ואפילו משה רבינו אדון הנביאים אינו יכול להשיג את המציאות שאין בה כל גבול כל עוד הוא נתון בעולם שיש בו גבול - "כי לא יראני האדם וחי". לכן, גם משה רבינו משיג את התורה ע"י "אספקלריא", מחיצה מסויימת, אלא שאספקלריא זו מאירה, האור מפולש בה ישר מהמקור העליון.¹³

לכן, על ידי משה רבינו שזכה ברום מעלתו, ענוותו ותיקון מידותיו להשיג את שמו הגדול ית' ניתנה התורה שכל אותיותיה הם שמותיו של הקב"ה. תורה שבכתב המתאימה בצורה שלימה לשורש שרשה העליון שהוא עצמו למעלה מן האותיות הכתובות.

12. ע"י רש"י שם: "מודעא רבה - שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם - יש להם תשובה, שקבלוה באונס". ונראה בביאורו שעצם אי היכולת לעמוד בדין על אי קיום התורה, יש בה חסרון גדול בעבודת ה' שלנו באשר אינה יכולה לנבוע גם מיראת העונש, וכמו שביאר הרב חרל"פ בספר "אורי וישעי" (פרק יב) שע"י יראת העונש קונים את הביטול וההכרח, רק על ידה נוכל להיות עבדי ה'. רק על גבי יראת העונש אפשר לבנות את כל הבניין השלם של יראת ה'. וע"ע מידות ראי"ה (יראה אות ז). וע"י באורות הקודש ח"ג עמ' ל, שם ביאר הרב שתפקידנו הוא להעלות את ההכרח התחתון (של יחס העולם החומרי זה לזה) אל ההכרח העליון, ע"י ביטול הרצון בבחירתנו לרצון ה', למציאות המוחלטת שהיא ביחס אלינו הכרח. ולאור דבריו ניתן להבין עניינים רבים בדברי המהר"ל בספר אור חדש בביאור נס הפורים.

13. הרב חרל"פ בביאורו לשמונה פרקים שם.

אמנם, גם השגה זו של משה רבינו, אינה יכולה להיות מושגת על ידינו, אין אנו יכולים להשיג בשלימות את שמו יתברך שנקרא עלינו בתורה. אין אנחנו יכולים לקבל את האור העליון של תורה שבכתב בלי הביאור הרחב והמפורט לנשמותינו הפרטיות והדרכתם ע"י כח התורה שבעל פה, שהיא בבחינת אספקלריא שאינה מאירה.¹⁴

וביאר הריטב"א¹⁵ ששתי מדרגות אלו היו במתן תורה, וזו כוונת הפסוק "מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה" (דברים ד, לו). השמים כנגד אספקלריא המאירה והארץ כנגד אספקלריא שאינה מאירה.

ה. עריבות התורה

אמנם, אע"פ שאנו נצרכים לצורך יכולתנו להיפגש עם אורה של תורה, לצמצם ולהסתיר את האור העליון בהשתלשלות המדרגות כפי שנתבאר, חסד ה' עמנו שבלימוד התורה אנו יכולים להתרומם כל כך לפנימיות נשמתנו, שכאשר אנו עוסקים בדברי התורה הגלויים, אנו זוכים שהדברים מתאימים לרגשותינו, ומרוממים אותנו להתחבר אל הגודל שאין אנו יכולים כלל לפגוש ע"י מילים ואותיות.

ומבאר מרן הרב זצ"ל (עולת ראייה עמ' נט) שזו היא כוונת בקשתנו בברכות התורה "והערב נא ה' אלוקינו את דברי תורתך בפינו ובפי בית ישראל":

הערבות באה כשהדברים הנפגשים ברגש מתאימים אל המהות העצמית של המקבל את הרושם מהדברים ההם. אמנם נשגבה ונשאה היא תורת ד' תמימה, שרשה הוא עליון מכל היש, עד שהיא ראויה להיות המקור המנביע את ההויה ואתחיי כל הנשמות. ומתוך כך מצד הגלמתם של הגופים, וצמצומם של העולמים, דברי תורה לא יוכלו להתאים להם, מרוב העלוי אשר להם על כל נפש חיה וכל עולם יצירי. אמנם מפלאות תמים דעים ואור חסדיו העליונים, שהם הם נשמתה של תורה, הם הם הפועלים ברחמים הרבים של אדון כל העולמים, הבוחר בתורה ובעמו ישראל, שיתרוממו כל כך פרטיותינו ע"י התכללותנו בכללותה העליונה של כנסת ישראל, שמשאת נפשה

14. בהשוואת מדרגת הנבואה באספקלריא שאינה מאירה למדרגת התורה שבע"פ לא רציתי להרחיב. הדברים מתבארים ע"פ מה שביארו הרמב"ן והריטב"א ביבמות שם, בהשוואתם לדברי השל"ה הקדוש בהקדמת תולדות אדם אות פה, פו. וכן בפרשת ויצא אות יב, אורות התורה א, ג, עיי"ש והדברים מאירים.

15. חידושי ליבמות שם, וכן רמז הרמב"ן בריש פרשת וארא.

ועצמינות שאיפתה, מהותה וחפצה הפנימי, הוא תכנה של תורה, ועי"ז יתאימו דברי תורה לרגשי חיינו. והערב נא ד' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפי עמך בית ישראל.

ומבואר מדבריו של מרן הרב זצ"ל, שהדרך שעל ידה אנו יכולים להתרומם בלימוד תורתנו הפרטית אל הרום העליון של שפעת מקורה של תורה הוא דווקא ע"י התכללותנו בכנסת ישראל. זאת מכיוון שדווקא דרך הנשמה הכללית של עם ישראל משתלשל אלינו אור התורה וסגולתה. ההכרה והאמונה בסגולתם של ישראל היא הבסיס לכל הקיום והלימוד של התורה, ורק על ידה אנו יכולים להיפגש עם אורה הפנימי של התורה - "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו".¹⁶

ו. קניינה של תורה

על פי מה שביארנו בס"ד יובנו דבריו של המהר"ל בנתיב התורה, שהאריך לבאר שכל פרטי הדרכתם של חז"ל על הדרכים שעל ידם נקנית התורה בנו, היא מפני ש"התורה הוא שכל העליון וקשה לקנות התורה שהוא השכל העליון". על מנת שהאדם יוכל לקנות את התורה כפי התגלותה אלינו בעולם הזה, הוא צריך להיות כלי קיבול מתאים להשתלשלות התורה אליו מתוך שורש שרשה העליון ועד לנשמתו הפרטית.

לכן, ראשית צריך האדם לתקן את מידותיו, ובראשן מידת הענווה - הביטול אל רצון ה' (שם פרק ב), וכן להתרחק מהתאוות הגשמיות שמרחיקות את האדם מדביקות בהשי"ת (פרק ג), להתגבר על המניעות הגשמיות ולעסוק בתורה אף מתוך דוחק, לעמול בתורה, להקפיד על קביעות התורה שלא תהיה במקרה אלא עיקר חיי האדם, כראוי לאמיתת שורשה (פרק ד).

כמו כן, ביאר המהר"ל (פרק ה) שמסיבה זו התורה נקנית דווקא ע"י עמל גדול של לימוד וחזרה לקניין ידיעתה האמיתית, שהרי היא עצם חיי נשמתנו וכפי שנתבאר.

סיכום

בדברינו עמדנו במקצת על מה שיכולים אנו לתפוס ממעלתה העליונה של תורה וסדר השתלשלותה אלינו בתורה שבכתב ושבעל פה.

שורש שורשה ב"ראשית", בחכמה האלוקית שבה היא באחדות גמורה בשורש העליון של נשמת כנסת ישראל. קודש זה ממעל לכל גבול ואיננו יכול להיתפס אפילו בדעתו של אדון כל הנביאים משה רבינו ע"ה.

במתן תורה זכינו לקבל את התורה הנאצלת משרשה העליון ע"י משה רבינו ע"ה, בגילוייה את שם ה' בתורה שבכתב, ומשם מתפרטת התורה ליכולתנו ללומדה ולהבינה ע"י כח התורה שבע"פ.

גם אחר השתלשלות התורה וצמצומה על מנת שנוכל ללומדה ולהבינה, חסד השי"ת עמנו שיכולים אנו לחוש את חיבורם של הדברים לשרשם העליון, יחד עם התאמתם אלינו, כך שדברי התורה ערבים עלינו וממלאים אותנו.

אמנם, לצורך קבלת התורה על ידינו מרום עליונותה, אנו מוכרחים לעמול להיות כלי קיבול לתורת השי"ת בלימודה מתוך תיקון מידותינו, ובראשם ע"י הענוה והיראה, להתנהג באופן הראוי לקבלת השכל האלוקי העליון, ולעמול בלימוד התורה, קביעותה הבנת עומקה וחזרת תלמודה. ולפי מדריגת התאמתנו לשרשה העליון של תורת ה' נוכל לקנותה בפועל ולהתמלא מאורה.

יהי רצון שנזכה ויהיו הדברים לנגד עינינו בבואנו לעסוק ולעמול בתורת ה' מתוך חיבור עמוק לכנסת ישראל ולעם ישראל, תיקון מידותינו ועמל תורת ה' כראוי למציאותה העליונה.